

УДК 94.477

DOI 10.25128/2225-3165.20.01.14

Dmytro Shtokaljuk

Postgraduate student,
Department of the World History and Religious Study,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine)
dmytro_shtokaliuk@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1514-1132>

Дмитро Штокалюк

Аспірант,
Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (Україна)

ІНФОРМАЦІЙНО-ВІЙСЬКОВА АГРЕСІЯ ЯК РІЗНОВИД ГІБРИДНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Анотація. У статті розкрито поняття, суть, методи та прийоми проведення інформаційно-військової агресії. Крім того, увагу приділено історичним прикладам застосування гібридної війни для отримання переваги та перемоги над противником.

Мета дослідження – висвітлити основні положення та особливості інформаційно-військової агресії як різновид гібридної війни. Методологія праці: застосовано наукові принципи історизму та об'єктивності, загальнонаукові й спеціально-історичні методи. Наукова новизна полягає в опрацюванні та систематизації наявної бази даних щодо тематики дослідження. Висновки: У XXI столітті характер ведення війн змінився, крім військового протистояння сучасні війни містять інформаційну, психологічну, економічну, дипломатичну та політичні складові. Суть гібридної війни полягає в отриманні переваги над противником без військового зіткнення, за допомогою вище названих складових.

Ключові слова: інформаційно-психологічний вплив, інформаційно-технічний вплив, інформаційно-психологічна операція, маніпуляція, НЛП (нейролінгвістичне програмування).

INFORMATION-MILITARY AGGRESSION AS A FORM OF CONFRONTATION

Summary. The article reveals the concept, essence, methods and techniques of information and military aggression. In addition, attention is paid to historical examples of the use of hybrid warfare to gain an advantage and victory over the enemy.

The purpose of the study is to highlight the main provisions and features of information-military aggression as a kind of hybrid war. Methodology of work: applied historical-comparative method, chronological method, general scientific methods, analysis, synthesis, comparison. The scientific novelty lies in the development and systematization of the existing database on research topics. Conclusions: In the XXI century, the nature of warfare has changed, in addition to military confrontation, modern wars contain informational, psychological, economic, diplomatic and political components. The essence of hybrid warfare is to gain an advantage over the enemy without a military confrontation, using the previously mentioned components.

Keywords: information-psychological influence, information-technical influence, information-psychological operation, manipulation, NLP (neurolinguistic programming).

Постановка проблеми. Війни існують стільки ж, скільки існує людство, однак на певному етапі протиборчі сторони почали вдаватись до нового, комбінованого виду протистояння – гібридного, в основу якого покладено поєднання, окрім військового компонента ще інших: інформаційного, економічного, психологічного й політичного. Свого піку застосування гібридна війна набула протягом XX ст. У XXI столітті характер сучасних воєн змінився й став руйнівнішим для сторін, які воюють. Прикладом застосування методів, важелів та прийомів проведення інформаційно-військової агресії може бути Україна, починаючи з 1991 року, піку у 2014 році, та триває досі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням інформаційно-військової агресії займались низка дослідників, зокрема: В. В. Артюхова, Ю. О. Горбань, І. Д. Горбенко, В. І. Долгов, Т. О. Гріненко, В. П. Горбулін, Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов, М. М. Присяжнюк,

Є. Д. Скулиш, О. В. Курбан В. В., Лизанчук, Є. В. Магда, А. І. Міночкіна, В. М. Петрик, Г. Г. Почепцов та інші.

Мета статті – проаналізувати та розкрити особливості інформаційно-військового протистояння та його наслідки.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-військова агресія – це вид протиборства, яке поєднує в собі інформаційну, психологічну, економічну, дипломатичну, політичну та військові складові, спрямовані на здобуття переваги над противником та остаточної перемоги над ним. Одним із засновників цього виду війни є китайський полководець Сунь-Цзи, котрий в трактаті “Мистецтво війни” обґрунтував її сутність: “У будь-якій війні, як правило, найкраща політика зводиться до захоплення держави в цілому ... Здобути сотні перемог у бою – це не межа мистецтва. Підкорити супротивника без бою – ось це вінець мистецтва” (Сунь-Цзи, с. 23; Штокалюк Д. Інформаційна війна, с. 3–5).

Інформаційно-військова агресія містить в собі низку складових й прийоми їхнього застосування.

Інформаційно-психологічна війна – це одна зі складових гібридної війни, суть якої полягає у застосуванні інформації як виду зброї з метою отримання перемоги над противником. Її суб’єктами є держави, підприємства та інші суб’єкти. Відповідно об’єктами є особистість та суспільна думка. У свою чергу, об’єкти поділяються на: загальні – правопорядок, функціонування влади та силових структур, міжнародний авторитет держави та її зовнішня політика, спеціальні – суспільство в цілому та його прошарки, розвідувальних спрямувань – ЗМІ, інформаційні, аналітичні та дослідницькі центри, відповідні підрозділи профільних міністерств. Концепція проведення цього виду війн розроблена наддержавми: США, Китай та РФ (Горбань, с. 138; Горбенко, с. 11–14; Жарков, с. 26–30; Курбан, с. 64–69; Курбан. Інформаційне, с. 68–72; Міночкіна, с. 49–66; Почепцов Г. Г. Информационные, 7–54; Магда. Виклики, с. 138–142; Петрик, с. 28–31).

Інформаційна війна поділяється на типи впливів:

– інформаційно-технічний вплив – атаки на засоби та вузлові точки зв’язку противника, телевізійні та радіолокаційні засоби об’єкта атаки;

– інформаційно-психологічний вплив – деструктивна дія на індивідуальну та колективну свідомість і психіку соціальних верств населення та силові структури країни, зокрема на військових з метою формування суспільної думки та перешкоджання прийняття стратегічних рішень (Жарков, с. 10, 26–30; Петрик, с. 16, 28–31; Почепцов. Психологические, с. 92–99);

– інформаційно-психологічна війна проводиться урядовими і спеціальними силовими структурами країни-агресора.

Основне її завдання полягає у:

– створити деструктивний психологічний вплив на громадськість певної держави, з метою внесення в неї роз’єднувальних тенденцій;

– створення негативного ставлення до рідної культури та історичної спадщини об’єкта інформаційної атаки;

– підрив діяльності чинної влади шляхом провокування страйків, акцій протесту з метою дискредитації влади через застосування репресій проти свого народу;

– дискредитація іміджу суспільства та держави в очах світової спільноти;

– підрив морального духу противника з метою формування умов економічної, політичної та військової поразок й підрив обороноздатності країни;

– ідеологічний натиск на противника;

– здійсненні деструктивного ефекту з метою зміни суспільної свідомості та запровадження нових змін та інші (Жарков, с. 26–30; Петрик, с. 28–31).

Між тим, цілеспрямований інформаційний вплив на населення передбачає панівне становище суб'єкта ІВ у всіх сферах життєдіяльності іншої держави: економічній, політичній, психологічній, релігійній, науково-технічній, мистецькій, а також міжнаціональних і міжнародних зв'язків (Петрик, с. 28–31).

В історії є багато прикладів застосування інформаційної війни: військові компанії Ісуса Навина проти ворожих племен, Чингізхана проти ворогів в процесі монгольських завоювань, однак найбільшого апогею застосування інформаційно-психологічної війни набуло у XX–XXI ст.: Перша (1 серпня 1914 – 11 листопада 1918) та Друга (1 вересня 1939 – 2 вересня 1945) світова війни, холодна війна між наддержавами та військово-політичних блоків: США – НАТО й СРСР – Варшавський договір. У XXI ст. до її застосування вдавались США перед вторгненням в Ірак у 2003 році – операція “шок і трепет” й РФ, здійснюючи інформаційні компанії проти України (Корбан, с. 34–47; Жарков, с. 44–139; Штокалюк Д. Інформаційна війна, с. 3–5).

Торгівельно-економічна війна – це вид протиборства, в основу якого покладено економічну складову. Країна-агресор з метою примушення піти на поступки іншу сторону конфлікту вдається до економічно-енергетичного тиску, спекулюючи на економічній складовій. Внаслідок таких дій перша отримує перемогу і змушує капітулювати противника. РФ застосовує енергетичну складову з метою тиску на ЄС. Прикладами економічних воєн є: газові війни РФ проти України у 2006 та 2009 роках, “сирна” (11 січня – 24 липня 2012) та “шоколадні” (11 липня – 29 серпня 2013) війни, нафтова війна між РФ та Саудівською Аравією та інші (Горбулін, с. 283–310; Магда, с. 146–150; Татаренко, с. 218–235; Сирна війна”; Росія розв'язала; Курс рубля; Штокалюк Д. Інформаційна війна, с. 3–5; Saudis).

Дипломатична складова – країна-агресор прикриває свою напасливу зовнішню політику дипломатичною підтримкою, прикриваючи агресивні дії дипломатичним захистом. Цим методом користується регулярно Кремль, просуваючи плани в Радбезі ООН, застосовуючи право “veto”, тим самим блокує рішення усіх інших членів Радбезу в намаганні підтримати Україну в інформаційно-військовій агресії РФ (Горбулін, с. 276–283).

Політична складова гібридної агресії РФ проти України полягає у використанні прокремлівських елементів – колаборантів та “п'ятої колони” для дестабілізації суспільно-політичної ситуації в Україні. Для цього Кремль спонсорував прокремлівські партії і продовжує це робити. До 2014 року ворожим агентом в політичному житті України були зрадник В. Янукович та біло-блакитна команда – Партія регіонів. Також прокремлівську позицію займали низка партій – КПУ та СПУ. КПУ колаборувала й підтримувала окупантів на тимчасово-окупованих територіях – Криму та ОРДЛО. За результатами виборів у ВРУ 26 жовтня 2014 року у парламент пройшла прокремлівська партія “Опозиційний блок”. Під час парламентських виборів 21 липня 2019 року ця партія програла вибори, але до ВРУ пройшла інша прокремлівська організація “Опозиційна платформа – за життя” (ОПЗЖ), на чолі з кумом В. Путіна – В. Медведчуком (Відомості; Горбулін, с. 256–261; Позачергові).

Застосування кібератак: особливістю воєн у XXI столітті є застосування інформаційної складової, зокрема – хакерських атак проти противника. В цьому випадку використовується інформаційна зброя – це сукупність інформаційно-технічних засобів, які дозволяють впливати на інформаційні ресурси противника, викрадати, спотворювати чи знищувати інформацію, деструктивно впливати на працю телекомунікаційних та інформаційних ресурсів й комп'ютерні мережі з метою порушення життєдіяльності об'єктів противника. Для цього використовують медіа віруси – інформаційні носії (події, скандали, чутки, діяльність організацій та окремих осіб), що доносять в прихованому вигляді

завуальовані ідеї та повідомлення. Вони, за Д. Рошкофом, поділяються на: цілеспрямовані – реклами, інформаційні міни та бомби, рекламу, політичні гасла; віруси-тягачі, – спонтанно виникають та миттєво підхоплюються, а також наповнюються певним змістом, спрямованим на вирішення конкретних завдань; спонтанні віруси – народжуються та поширюються без конкретної цілі, у разі успішності можуть бути використані для розв’язання певних завдань. Прикладом застосування кібератаки є втручання у президентські вибори в США у 2016 р. (Міночкіна, с. 60; Курбан. Медіавіруси, с. 268–270; Петрик, с. 32–35; Пілат, с. 186–188; США наклали; Yoint; Russian government; U.S. Officially).

Гібридна війна, за О. В. Корбаном, проходить низку етапів: прихована або інноваційна агресія – застосування кібервійськ, економічний тиск, інформаційно-психологічні атаки тощо; застосування нерегулярних збройних формувань або приватних армій та підтримка місцевих антидержавних елементів – повстанський, партизанський рухи, тероризм; офіційні військові дії – ідентифікована уніформа, зброя, офіційне визнання участі в конфлікті (Курбан, с. 187–197; Курбан. Сучасна, с. 85–88).

Складовими елементами інформаційно-військової агресії є раніше зазначені: інформаційний, інформаційно-психологічний та інформаційно-технічний впливи, акції інформаційного впливу й спеціальні інформаційні операції.

Зокрема, інформаційно-психологічний вплив здійснюється за допомогою переконання та сугестії (навіювання).

Переконання звернене до власного критичного сприйняття дійсності об’єктом впливу. Навіювання або сугестія – це процес впливу на психіку людини, пов’язаний зі зниженням свідомості й критичності при сприйнятті навіяного змісту, який не вимагає ні розгорнутого особистого аналізу, ні оцінки спонукання до певних дій. Суть навіювання полягає у впливі на відчуття людини, а через них – на її волю і розум (Жарков, с. 10–11; Петрик, с. 16–17).

Навіювання є основним способом маніпулювання свідомістю, прямим вторгненням у психічне життя людей. При цьому маніпулятивний вплив організується так, щоб думка, уявлення, образ безпосередньо входили у сферу свідомості та закріплювалися в ній як дані, безперечні й уже доведені. Це стає можливим при підміні активного відношення психіки до предмета комунікації навмисно створеною пасивністю сприйняття, що так властиво релігійним виданням, завдяки розсіюванню уваги великою кількістю інформації, активній формі її подання, штучному перебільшенню престижу джерел (Жарков, с. 11; Петрик, с. 17).

ПІсВ спрямовується на індивідуальну або суспільну свідомість інформаційно-психологічними чи іншими засобами, як наслідок зумовлює трансформацію психіки, зміну поглядів, думок, взаємин, ціннісних орієнтацій, мотивів, стереотипів особи, з метою вплинути на її діяльність і поведінку. Кінцевою його метою є досягнення певної реакції, поведінки (дії або бездіяльності) особистості, яка відповідає цілям ПІсВ (Артюхова, с. 52; Петрик, с. 17).

Перекручування інформації варіює від відвертої брехні до часткових деформацій (підгасовування фактів або зміщення в семантичному полі поняття). Приховування інформації в найповнішому вигляді проявляється як замовчування – приховування визначених тем. Набагато частіше використовується метод часткового висвітлення чи диференційованого подання матеріалу. Спосіб подання інформації нерідко відіграє вирішальну роль у тому, щоб зміст, який передається, був сприйнятий таким, який необхідний його відправнику. Наприклад, велика кількість інформації в “сирому” чи несистематизованому вигляді дає змогу заповнити ефір потоками незначної інформації, яка ще більше ускладнює й без того безнадійні пошуки індивідом її суті. Так само інформація, подана невеликими порціями, не дає можливості ефективно скористатися нею. В

обох випадках заздалегідь знімається питання дорікання в приховуванні тих чи інших відомостей. Найближчий до маніпулятивного впливу прийом особливого компоновання тем, який начебто наводить одержувача інформації на цілком однозначні висновки. Важливу роль відіграє момент подання інформації (Жарков, с. 13; Петрик, с. 19).

У літературі не розкрито рефлексної відмінності між приховуванням факту маніпулятивного впливу, з одного боку, та намірів маніпулятора – з іншого. Проте варто розуміти, що найбільш ретельно приховуються саме наміри. Щодо засобів примушення, та тут йдеться про силу владних політичних структур чи засобів масової інформації, а також ступінь примушення до силового тиску, його невідворотність, способи прихованого чи явного примушення, передумови силового тиску. Щодо міжособистісного впливу в рамках офіційних соціальних структур обговорюється прояв сильної чи слабкої позицій. Так, “правдива” позиція строгого начальника, що практикує тотальний контроль або часто звертається до явного використання своєї сили (перевага за посадою), розцінюється як слабка. Те ж стосується й підлеглих: відкрита конфронтація з боку підлеглого до свого начальника швидше означає слабкість першого. І навпаки, непряме залякування чи неявне (неформальне) насильство з боку підлеглого є ознакою слабкості позиції начальника; це означає, що останній зробив якусь помилку (Петрик, с. 19).

Акція інформаційного впливу (АІВ) – одноразова акція інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного впливу, яка передбачає запланований вплив на свідомість і поведінку людей та (або) інформаційно-технічну інфраструктуру об’єкта (об’єктів) шляхом поширення упередженої, неповної чи недостовірної інформації (Жарков, с. 20; Петрик, с. 22).

Спеціальна інформаційна операція (СІО) – це сплановані дії, спрямовані на ворожу, дружню або нейтральну аудиторію з метою схилення до прийняття управлінських рішень або вчинення дій, вигідних для суб’єкта інформаційного впливу. СІО можуть передбачати також вплив на інформаційно-технічну інфраструктуру, але для ефективнішого впливу на свідомість і поведінку людей (Жарков, с. 20; Петрик, с. 22).

СІО здійснюються в кілька етапів і можуть бути довгостроковими (більше місяця), середньостроковими (два-чотири тижні) й короткостроковими (один-два тижні). АІВ тривають один-три дні. Слід зауважити, що СІО складається з поєднаних між собою часом, метою, завданнями, силами й засобами проведення акцій інформаційного впливу (Жарков, с. 21; Петрик, с. 22).

Перед здійсненням СІО може відбутися низка АІВ для “розігріву” цільової аудиторії, крім випадків, коли потрібен фактор несподіваності. Як правило, СІО проводяться від двох тижнів до місяця, оскільки цього часу достатньо для ефективної обробки цільової аудиторії. Водночас тривале поширення негативної інформації притупляє сприйняття її людською психікою, що призводить до зниження ефективності СІО. До того ж, значна тривалість СІО потребує її ґрунтовної підготовки, а також додаткових сил, засобів і фінансів (Жарков, с. 21; Петрик, с. 22).

Проведенню СІО передують тривала підготовка, яка передбачає планування операції, визначення форм та способів її здійснення, цілей, завдань, сил і засобів, прийомів та методів впливу, цільової аудиторії. У екстрених випадках підготовка до СІО може проходити в стислі терміни (Жарков, с. 21; Петрик, с. 22).

СІО та АІВ поділяються залежно від спрямованості на такі види: проти суб’єктів, які ухвалюють рішення; компрометуючі та такі, що завдають шкоди опонентам; дестабілізуючі політичну (економічну) ситуацію (Жарков, с. 22; Петрик, с. 24).

Основні методи СІО та АІВ:

Дезінформування – це метод, який передбачає обман чи уведення об'єкта впливу в оману щодо справжності намірів для спонукання його до запрограмованих дій (Жарков, с. 22; Петрик, с. 24).

Найчастіше на практиці застосовуються такі форми дезінформування: тенденційне викладення фактів полягає в упередженому висвітленні фактів чи іншої інформації щодо подій за допомогою спеціально підібраних правдивих даних. Як правило, використовуючи цей метод, об'єкту впливу доводять дозовано, до постійно зростаючого напруження спеціально сформовану інформацію. Такий напружений стан об'єкта підтримується шляхом постійного “підкидання” нових порцій суворо обмежених і дозованих даних у середовище інформаційного дефіциту; дезінформування “від зворотного” відбувається шляхом подання правдивих відомостей у перевернутому вигляді чи в такій ситуації, коли вони сприймаються об'єктом впливу як неправдиві. Внаслідок застосування подібних заходів виникає ситуація, коли об'єкт фактично знає справдиву інформацію про наміри чи конкретні дії протилежної сторони, але сприймає її неадекватно та не готовий протистояти негативному впливу; термінологічне “мінування” полягає у викривленні первинної правильної суті принципово важливих, базових термінів і тлумачень загальносвітоглядного та оперативного-прикладного характеру; “сіре” дезінформування передбачає використання синтезу правдивої інформації з дезінформацією; “чорне” дезінформування означає застосування переважно неправдивої інформації (Горбань, с. 138–139; Жарков, с. 23; Петрик, с. 24–25).

У загальному вигляді акції дезінформування можуть проводитися шляхом створення видимості випадкового витоку закритої інформації, успіхів розвідки іноземних партнерів, використання засобів масової інформації (власні інформаційні агентства, теле-, радіокомпанії, друковані видання, “кишенькові” журналісти й т. ін.) (Жарков, с. 23; Петрик, с. 25).

Пропаганда – поширення різних політичних, філософських, наукових, художніх, інших мистецьких ідей із метою їх упровадження в громадську думку та активізації використання цих ідей у масовій практичній діяльності населення. Водночас до пропаганди належать повідомлення, які поширюються для здійснення вигідного впливу на громадську думку, провокування запрограмованих емоцій та зміни ставлення чи поведінки певної групи людей у напрямі, безпосередньо чи опосередковано вигідному організаторам (Горбань, с. 138; Петрик, с. 25; Почепцов. Информационные, с. 12; Почепцов. Психологические, с. 92–99).

Щодо форм проведення пропаганди розрізняють:

пропаганда способу життя (соціологічна) – натуральний показ досягнень, переваг, перспектив конкретної держави тощо; використання ЗМІ та друкованих наукових і художніх видань; коректування наявних думок, а не формулювання та створення нових (“резонансна”) (Жарков, с. 23; Петрик, с. 25).

Пропаганда також поділяється залежно від мети на позитивну й негативну.

Мета позитивної пропаганди – сприяти соціальній гармонії, злагоді, вихованню людей у дусі загальноприйнятих цінностей. Позитивна пропаганда виконує виховну та інформаційну функції в суспільстві. Вона здійснюється на користь тих, кому адресована, а не обмеженого кола зацікавлених осіб; не допускає обману та приховування фактів. У цьому її відмінність від негативної. Позитивна пропаганда не несе в собі маніпулятивної мети, тому не використовується для проведення СІО та АІВ, але застосовується для захисту населення від них (Жарков, с. 24; Петрик, с. 25–26).

Завдання негативної пропаганди – нав'язати людям певні переконання за принципом “мета виправдовує засоби”. Мета негативної пропаганди – розпалювання соціальної ворожнечі, ескалація соціальних конфліктів,

загострення суперечностей у суспільстві, пробудження похитливих інстинктів у людей тощо. Це дає змогу роз'єднувати людей, робити їх слухняними до волі пропагандиста. Технологія створення "образу ворога" дає можливість згуртувати натовп навколо пропагандиста, нав'язати людям необхідні переконання та стереотипи. Основна функція негативної пропаганди – створення ілюзорної, паралельної реальності з "хибною" системою цінностей, переконань, поглядів. При цьому активно використовується низька критичність та навіюваність мас із метою маніпулювання останніми на користь обмеженої групи осіб (Жарков, с. 24; Петрик, с. 26).

Диверсифікація громадської думки – це розпорошення уваги панівної еліти держави на різні штучно акцентовані проблеми й відволікання цим від вирішення нагальних завдань суспільно-політичного та економічного розвитку для нормального функціонування суспільства й держави (Горбань, с. 139; Петрик, с. 26).

Науковці виділяють низку форм диверсифікації громадської думки: дестабілізація обстановки в державі чи окремих її регіонах; активізація кампаній проти політичного курсу панівної еліти та окремих її лідерів різними міжнародними установами; ініціювання антидемпінгових кампаній та іншого роду скандальних судових процесів, застосування міжнародних санкцій з інших причин (Жарков, с. 24; Петрик, с. 26).

Психологічний тиск – це вплив на психіку людини шляхом залякування, погроз із метою її спонукання до певної запланованої моделі поведінки. Форми психологічного тиску: доведення до об'єкта впливу відомостей про реальні чи неіснуючі загрози та небезпеки; прогнози щодо репресій, переслідувань, убивств тощо; шантажування; здійснення вибухів, підпалів, масових отруєнь, захоплень заручників, інших терористичних акцій (Горбань, с. 139–140; Жарков, с. 24; Петрик, с. 26).

Поширення чуток – це діяльність щодо поширення різної інформації (переважно неправдивої) серед широких верств населення здебільшого неофіційними каналами з метою дезорганізації суспільства та держави або їхніх установ чи організацій (Жарков, с. 24; Петрик, с. 26–27).

Чутки можна класифікувати за трьома параметрами: експресивними (емоційні стани, виражені в змісті чуток, і (відповідні типи емоційних реакцій), інформаційними (ступінь достовірності сюжету чуток) та за ступенем впливу на психіку людей (Жарков, с. 25; Петрик, с. 27).

За експресивною характеристикою визначають чулки-бажання, чулки-залякування й роз'єднувальні агресивні чулки.

1. Чулки-бажання. Поширювана інформація має на меті викликати розчарування з приводу нездійснених очікувань і деморалізацію об'єкта впливу. 2. Чулки-залякування. При їх поширенні в особистості ініціюється стан тривоги, непевності. Це можуть бути чулки про смертельну суперзброю, якою володіє противник (сторона, що поширює чулки), про нестачу продовольства, зараження місцевості, питної води тощо. 3. Роз'єднувально-агресивні чулки. Поширювана інформація має на меті внести розлад у суспільство, порушити соціальні зв'язки (Жарков, с. 25; Петрик, с. 27).

За інформаційною характеристикою чулки поділяються на абсолютно недостовірні, недостовірні, недостовірні з елементами правдоподібності та правдоподібні чулки (Жарков, с. 25; Петрик, с. 27).

Чутки самопоширювані. Їхня природа базується на інформації, яку важко втримати. Особа обов'язково має розповісти про почуте комусь іншому. Достатньо створити відповідну чулку та запустити її в обіг у потрібному місці у слушний час. "Людський гомін" зробить решту. Позитивний чинник використання цієї форми СІО полягає ще й у тому, що практично немає

ефективних засобів протидії чуткам. На офіційному рівні зупинити їх неможливо: офіційні заходи протидії викликають прямо протилежний ефект. Для людей, яких безпосередньо цікавлять ці чутки, це є підтвердженням правдивості останніх. Чим численніші намагання їх спростувати, тим більшою стає впевненість у їхній достовірності. Єдиний можливий спосіб подолання ефективності чуток – цілковите їх ігнорування. Як правило, через деякий час напруження спадає, зайва активність в обговоренні вже неактуальних новин згасає, інтерес до порушеної в чутках проблеми зникає. Поява нових проблем повністю нейтралізує можливі небезпечні наслідки дезорганізації суспільства та держави (Жарков, с. 25; Петрик, с. 27).

СІО становлять комплекс заходів інформаційно-психологічного характеру, що здійснюються за єдиним планом із метою порушення системи державного та військового управління, впливу на морально-психологічний стан військово-політичного керівництва, населення й особового складу військ визначеного об'єкта, запобігання інформаційному та психологічному впливу на власні сили й засоби (Жарков, с. 25; Петрик, с. 28).

СІО та АІВ належать до сфери специфічних форм і методів впливу, ефективно використання яких потребує відповідної підготовки та високої майстерності, ґрунтовних наукових розробок і постійного практичного вдосконалення (Жарков, с. 25; Петрик, с. 28).

Для організації та ведення СІО й АІВ використовуються традиційні канали ПСВ – теле-, радіопробаґанда, поліграфічні засоби, усне мовлення, наочна аґітація, робота з місцевим населенням; нові способи – супутникові, оптиковолоконні системи, телекомунікаційні засоби, інтернет; нетрадиційні форми впливу – нейролінгвістика, парапсихологія, психотронні й психотропні засоби, інфразвук, 25-й кадр, тобто такі, що застосовуються для здійснення впливу на підсвідомість (Жарков, с. 25).

Сучасна розвинена держава спроможна за допомогою СІО та АІВ отримати певну перевагу над противником ще до застосування традиційних бойових засобів. За оцінками фахівців, СІО якісно змінюють характер бойових дій, про що наочно свідчать останні локальні конфлікти та війни: перемагає той, хто здобув інформаційну перевагу (Жарков, с. 25).

Крім того, дослідник Ю. О. Горбань наводить факти, посилаючись на дані СБУ про застосування країною-агресором – РФ проти України використання забороненої технології “25 кадрів” для впливу на глядачів. Також активно поширюють напівправду, показують деталізовані сцени вбивств і насильства й намагаються емоційно впливати на глядача (Горбань, с. 140).

Важливою складовою протидії інформаційно-військового протиборства є інформаційно-психологічна та інформаційно-технічна безпека особистості та держави в цілому. Під інформаційно-психологічною безпекою ІПБ розуміють комплекс заходів спрямованих на захист інтелектуальної, інформаційної, моральної складових державного органу. У вузькому значенні під ІПБ є стан захищеності психіки людини від ворожого деструктивного психологічного та інформаційного впливу. В широкому значенні означає захищеність держави та суспільства від ворожого втручання. Інформаційно-технічна безпека – це сукупність заходів щодо захисту інформаційно-технічної структури суспільства та держави (Жарков, с. 31–44; Лизанчук, с. 9–43; Петрик, с. 21–22).

Висновки. Отож, в процесі дослідження особливостей інформаційно-військової агресії виявили низку закономірностей:

по-перше – людство застосовувало технології здійснення гібридної війни продовж ведення воєнних компаній з метою отримання переваги над ворогом, для воєнного та невоєнного послаблення його оборонних та наступальних можливостей. Основоположником цього виду протиборства є китайський

полководець Сунь-Цзи. Особливо під застосування гібридного протистояння припадає на ХХ–ХХІ ст.

По-друге: інформаційно-військова агресія поєднує в собі низку воєн: інформаційна, психологічна, економічно-енергетична, дипломатична, політична, військова та релігійна. Основним видом зброї є інформація, за допомогою якої здійснюється вплив суб'єктом (урядовими та неурядовими структурами) на об'єкти, індивідуальну та колективну свідомість нації та особистості.

По-третє: важливу роль в цьому виді війни відводять інформаційно-психологічній складовій, за допомогою якої здійснюють деструктивний вплив на об'єкт маніпулювання. Також застосовують: спеціальні інформаційні операції та акції інформаційного впливу, в основу яких покладено дезінформацію, пропаганду, диверсифікацію громадської думки, психологічний тиск та поширення чуток. Активно застосовуються технології НЛП, 25 кадрів й маніпулятивне подання інформації з метою впливу на емоції населення.

Список використаних джерел

- Артюхова В. В. Особливості трансформації індивідуальної свідомості особистості під впливом інформаційно-психологічної війни. Науковий семінар ХНУ ПС ім. І. Кожедуба, 25 квітня 2018. С. 52-54.
- Відомості про підрахунок голосів виборців по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу URL: <https://web.archive.org/web/20141028181914/http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2014/wp300pt001f01=910.htm> (дата звернення: 09.04.2020).
- Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. Вісник національної академії державного управління при президенті України. 2015. № 1. С. 136-141.
- Горбенко І. Д., Долгов В. І., Грінченко Т. О. Інформаційна війна – сутність, методи та засоби ведення: матеріали ювілейної науково-технічної конференції. К., 1998. С. 36-40.
- Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт: монографія. К.: НІСД, 2017. 496 с.
- Жарков Я. М., Компанцева Л. Ф., Остроухов В. В., Петрик В. М., Присяжнюк М. М., Скулиш Є. Д. Історія інформаційно-психологічного протиборства: підруч. за заг. ред. д.ю.н., проф., засл. юриста України Є. Д. Скулиша. К: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. 212 с.
- Курбан О. В. Інформаційне супроводження російської гібридної агресії в Донбасі (2014–2016) / О. В. Курбан // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – № 2. – С. 66–73.
- Курбан О. В. Медіавіруси та їх використання як інформаційної зброї. Наукові записки [Української академії друкарства]. 2016. № 1. С. 267–271.
- Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі: навчальний посібник. Київ: Вікно, 2016. 286 с.
- Курс рубля обвалився слідом за цінами на нафту URL: <https://nv.ua/ukr/biz/finance/kurs-rublya-urav-do-dolara-i-yevro-novini-svitu-50074643.html> (дата звернення: 09.04.2020).
- Лизанчук В. Інформаційна безпека України: теорія і практика: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 728 с.
- Магда Є. В. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 5. С. 138-142.
- Магда Є. В. Гібридна війна: вжити і перемогти. Х.: Віват, 2015. 304 с.
- Магда Є. В. Енергетична геополітика Росії за президентства В. Путіна. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Політологія. 2010. Т. 131, Вип. 118. С. 146-151.
- Міночкіна А. І. Інформаційна безпека сучасного суспільства: навчальний посібник. К: Біті Нтуу "КПІ", 2006. 188 с.
- Петрик В. М., Присяжнюк М. М., Компанцева Л. Ф., Скулиш Є. Д., Бойко О. Д., Остроухов В. В. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб.; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. 2-ге вид. К: ЗАТ "Віпол", 2011. 248 с.
- Позачергові вибори народних депутатів України 21 липня 2019 року URL: https://cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-narodnih-deputativ-ukraini-pozachergovi-vibori-narodnih-deputativ-ukraini-21-lipnya-2019-roku.html (дата звернення: 09.04.2020).
- Почепцов Г. Г. Информационные войны. М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 2000. 280с.
- Почепцов Г. Г. Информационные войны. Новый инструмент политики. М.: ООО "ТД Алгоритм", 2015. 135 с.
- Почепцов Г. Г. Психологические войны. М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2000. 528 с.
- Росія розв'язала торговельну війну проти України URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2013/08/12/389401/> (дата звернення: 09.04.2020).
- "Сирна війна" Росії з Україною продовжила шоколадну URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25071434.html> (дата звернення: 09.04.2020).
- Сунь-цзи. Мистецтво війни / Сунь-цзи; переклад Григорія Латника. К: Арій, 2014. 128 с.
- США наклали нові санкції на росіян з приводу їх втручання у вибори і кібератак URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/sanctions/4300075.html> (дата звернення: 11.04.2020).

Татаренко Н. О., Кончин В. І., Грущинська Н. М., Чекаленко Л. Д. Торгова війна з Російською Федерацією: оцінка потенціалу географічної диверсифікації експорту України з метою нівелювання ризиків торговельних відносин з РФ // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. Вип. 23(3). С. 218-236.

Штокалюк Д. Інформаційна війна: психологічно-історичний аспекти. Магістерський вісник. 2017. № 25. С. 3-4.

Joint Statement from the Department Of Homeland Security and Office of the Director of National Intelligence on Election Security URL: <https://www.dhs.gov/news/2016/10/07/joint-statement-department-homeland-security-and-office-director-national-intelligence> (дата звернення: 11.04.2020).

Russian government hackers penetrated DNC, stole opposition research on Trump URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/russian-government-hackers-penetrated-dnc-stole-opposition-research-on-trump/2016/06/14/cf006cb4-316e-11e6-8ff7-7b6c1998b7a0_story.html (дата звернення: 11.04.2020).

Saudis Plan Big Oil Output Hike, Beginning All-Out Price War URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-07/saudis-plan-big-oil-output-hike-beginning-all-out-price-war?srnd=premium-europe&sref=kNX4EXaz> (дата звернення: 09.04.2020).

U.S. Officially Accuses Russia Of Hacking To Interfere With The Election URL: <https://www.popsoci.com/homeland-security-accuses-russia-hacking-to-interfere-with-election/> (дата звернення: 11.04.2020).

References

Artyukhova V. V. Osoblyvosti transformatsii indyvidual'noyi svidomost osobystosti pid vplyvom informatsiyno-psykholohichnoyi viyny. Naukovyy seminar KHNU PS im. I. Kozheduba, 25 kvitnia 2018. S. 52-54.

Vidomosti pro pidrakhunok holosiv vybortsiv po zahal'noderzhavnomu bahatomandatnomu vyborchomu okruhu URL: <https://web.archive.org/web/20141028181914/http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2014/wp300pt001f01=910.html> (data zvernennia: 09.04.2020).

Horban' I. O. Informatsiyna viyna proty Ukrainy ta zasoby ii vedennia. Visnyk natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry prezidentovi Ukrainy. 2015. № 1. S. 136-141.

Horbenko I. D., Dolhov V. I., Hrinenko T. O. Informatsiyna viyna – sutnist', metody ta zasoby vedennia: materialy yuvileyanoi naukovo-tekhnichnoyi konferentsii. K., 1998. S. 36-40.

Horbulin V. P. Svitova hibrydna viyna: ukraiyins'kyi front: monohrafiia. K.: NISD, 2017. 496 s.

Zharkov I. A. M., Kompantseva L. F., Ostroukhov V. V., Petryk V. M., Prysiashnyuk M. M., Skulysh I. E. D. Istoriia informatsiyno-psykholohichnoho protyborstva : pidruch. za zah. red. d.yu.n., prof., zasl. yurysta Ukrainy I. E. D. Skulysha. K: Nauk.-vyd. viddil NA SB Ukrainy, 2012. 212 s.

Korban O. V. Mediavirussy ta iakh vykorystannia iak informatsiynoi zbroyi Naukovi zapysky [Ukrayins'koyi akademiyi druzarstva]. 2016. № 1. S. 267-271.

Kurban O. V. Suchasni informatsiyni viyny v merezhevomu on-layn prostori: navchal'nyy posibnyk. Kyiv: Viknu, 2016. 286 s.

Kurs rublia obvalyvsia slidom za tsinamy na naftu URL: <https://nv.ua/ukr/biz/finance/kurs-rublya-ypav-dolara-i-yevro-novini-svitu-50074643.html> (data zvernennia: 09.04.2020).

Lyzanchuk V. Informatsiyna bezpeka Ukrainy: teoriia i praktyka : pidruchnyk. L'viv : LNU imeni Ivana Franka, 2017. 728 s.

Mahda I. E. V. Vyklyky hibrydnoi viyny: informatsiynyy vymir Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy. 2014. № 5. S. 138-142.

Mahda I. E. V. Hibrydna viyna: vyzhyty i peremohty. KH.: Vivat, 2015. 304 s.

Mahda I. E. V. Enerhetychna heopolityka Rosii za prezidentstva V. Putina. Naukovi pratsi [Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly]. Ser. : Politolohiia. 2010. T. 131, Vyp. 118. S. 146-151.

Minochkina A. I. Informatsiyna bezpeka suchasnoho suspil'stva: navchal'nyy posibnyk. K: Viti Ntuu "KPI", 2006. 188 s.

Petryk V. M., Prysiashnyuk M. M., Kompantseva L. F., Skulysh I. E. D., Boyko O. D., Ostroukhov V. V. Suhestyvni tekhnolohiyi manipulyativnoho vplyvu: navch. posib.; za zah. red. I. E. D. Skulysha. 2-he vyd. K: ZAT "Vipol", 2011. 248 s.

Pozacherhovi vybory narodnykh deputativ Ukrainy 21 lypnia 2019 roku URL: https://cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-narodnih-deputativ-ukraini/pozacherhovi-vibori-narodnih-deputativ-ukraini-21-lypnya-2019-roku.html (data zvernennia: 09.04.2020).

Pocheptsov H. H. Informatsyonnyie voyny. M.: Refl-buk, K.: Vakler, 2000. 280s.

Pocheptsov H. H. Informatsyonnyie voyny. Novyy instrument polytyky. M.: OOO "TD Alhorytm", 2015. 135 s.

Pocheptsov H. H. Psykholohycheskie voyny. M.: Refl-buk; K.: Vakler, 2000. 528 s.

Rosiiia rozv'iazala torhovel'nu viynu proty Ukrainy URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2013/08/12/389401/> (data zvernennia: 09.04.2020).

"Syrna viyna" Rosii z Ukrainoyu prodovzhyla shokoladnu URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25071434.html> (data zvernennia: 09.04.2020).

Sun'-tszy. Mystetstvo viyny / Sun'-tszy; pereklad Hryhoriia Latnyka. K: Ariy, 2014. 128 s.

SSHA naklaly novi sanktsiyi na rosiian z pryvodu yikh vtruchannia u vybory i kiberatak URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/sanctions/4300075.html> (data zvernennia: 11.04.2020).

Tatarenko N. O., Konchyn V. I., Hrushchyns'ka N. M., Chekalenko L. D. Torhova viyna z Rosiys'koju Federatsiieu: otsinka potentsialu heohrafichnoi dyversyfikatsii eksportu Ukrainy z metoyu nivelyuvannia ryzykiv torhovel'nykh vidnosyn z RF // Naukovyy visnyk Dyplomatychnoyi akademiyi Ukrainy. 2016. Vyp. 23(3). S. 218-236.

Shtokalyuk D. Informatsiyna viyna: psykholohichno-istorychnyy aspekty. Mahisters'ky visnyk. 2017. № 25. S. 3-4.

Joint Statement from the Department Of Homeland Security and Office of the Director of National Intelligence on Election Security URL: <https://www.dhs.gov/news/2016/10/07/joint-statement-department-homeland-security-and-office-director-national> (дата звернення: 11.04.2020).

Russian government hackers penetrated DNC, stole opposition research on Trump URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/russian-government-hackers-penetrated-dnc-stole-opposition-research-on-trump/2016/06/14/cf006cb4-316e-11e6-8ff7-7b6c1998b7a0_story.html (дата звернення: 11.04.2020).

Saudis Plan Big Oil Output Hike, Beginning All-Out Price War URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-07/saudis-plan-big-oil-output-hike-beginning-all-out-price-war?srnd=premium-europe&sref=kNX4EXaz> (дата звернення: 09.04.2020).

U.S. Officially Accuses Russia Of Hacking To Interfere With The Election URL: <https://www.popsi.com/homeland-security-accuses-russia-hacking-to-interfere-with-election/> (дата звернення: 11.04.2020).